

Tine Mlinarič

Ko govorica duše postaja literarni jezik ...

Pisatelj Claudio Magris je kot vileniški nagrajenec izjavil, da po njegovem mnenju v zadnjih desetih letih ni izšla nobena zares dobra knjiga, kot kriterij mu namreč šteje *globinsko* občutje v literaturi in umetnosti.

V pričujočem eseju se podajam na pot interiernega, svobodnega, resničnega, lépega, ljubečega, transcendentnega – s slutnjo, da stopam tudi na pot literarnega. Nanjo pa povabim še mojega *Dругega, Bralca*.

Globinsko ali notranje, kaj je to? Mar tisto, ki nasprotuje zunanjemu? Telesnemu, objektivnemu, družbenemu, materialnemu, vsakdanjemu? Ali kar se dogaja zgolj v notrinah srečnih izbrancev, privilegirancev? Mistika, ki v sebi skriva možnosti izkustva o Absolutnem, ali predvsem poezija, ki je po besedah Andréja Gida k njegovi *Antologiji francoske poezije*, tisti duh, ki tedaj, ko ga izslediš, privzema najrazličnejše podobe, zdaj je plamen, zdaj šum, zdaj riba, zdaj ptica ...?

Morda pa bi bila še primernejša definicija, ki globinsko razume kot največjo resničnost, možnost izrekanja o naši lastni človeškosti in izkušnji te resničnosti, ki se ponuja tako v izgubljenosti, stiski, sreči in spet najdenju! Povedano je videti celo nesmiselno, saj pogled subjekta usmerja v nekaj, kar ne pomeni predmetne ne druge objektivne realitete.

V fiktivno področje človeške duševnosti se zazira naše oko z namenom, da se esencialno razume v kontekstu same "subjektivnosti", v tistem izvoru, ki osebi ni nikdar v popolnosti dosegljiva, da zmeraj ostaja v "studentcu", iz katerega priteka v svoji nepopolni znanosti.

Že na začetku poti pa se mi primeri, da obstanem, kjer sem začenjal, in si, namesto da vstopam v svoje notrine, kot Narcis iz mita na zunanjem telesu ogledujem svoj lepi odsev. Svoj ego.

Postajam kot duhovnik Jon Urski v romanu Ferija Lainščka *Ki jo je megla prinesla*, hipermoderni narcis, prazen, nemočen, zapuščen, izgubljen ..., se pojim v občestvenih jaslih, enkrat posvetnih drugič svetnih.

Sem kakor ta-isti, ki zida cerkev in pozabi vgraditi okna, ki bi bila obrnjena navznoter; ob tem pa mi Claudio Magris vztrajno prišepetava, da brez "notranjega" ni dobre literature, kar me dodatno bega.

Kako torej v svoj *per se*, v središče mojega bitja; kako sprejeti resnico, da je "biti s seboj" edina oprijemljiva smer na poti osebnega razsvetljenja ali bud(en)ja, kot bi rekel Evald Flisar, saj ob meni takrat ni Drugega, kako bi le mogel kdo biti, namesto mene postoriti, ko pa sem zgolj in samo "jaz"?

Podajam se za svojo "animo",

za katero je poromal že Marko Uršič, vendar ne bi želel na način *mislečega* jaza v osebi kot objektivne strukture človeške biti. Ker to, da sem, pripisujem izključno čutenju moje duše! Seveda sem se nekoč, v mladosti, recimo, pri trinajstih, štirinajstih ovedel in rekel: To sem jaz! Da pa sem svojo dušo že prej "posedoval" in, resnici na ljubo, od njenega počela "bil", se mi zdi pomembnejše kot Uršičevo vedenje o tem.

Možnost, da bi z racionalnimi orodji definiral obstoj svoje duše in tako vstopal v ne-ulovljivo temo moje duhovnosti, se mi v popolnosti izblini, ko se zares odločim in popotujem v svoj *interier*.

Po duši ne bi stegoval niti kot Flisarjev čarovnikov vajenec, saj bi se moral potlej napotiti k budističnim mojstrom in se od njih (od drugih) učiti, kako do (svoje) duše.

Pa vendar se podajam na "pot" na način, da se lotim odpiranja tabernaljelskih vrat, kajti želim do nabožnih predmetov v njem. V sebi! Najprej se napotim k odstiranju prvih zunanjih, potlej se lotim drugih in naposled še tretjih, najbolj notranjih vrat ... Kar pa je vse prej kot lahkotno opravilo, saj resnici na ljubo gomazim po gozdu svoje obraščene duše in se v tem gostirju celo s pošastmi pajdašim ..., se soočam z Rožančevo manihejsko zgodbo, kjer bijem borbe z Luciferjem – rad bi namreč v "božje"; med ne-lépm in lépm, želel bi slednje; vendar, kaj ko je duh voljan, zato se meso rado spridi ...

Opravilo poimenujem – iskanje posode svetega Graala.

Islamski učitelj in zvezdoslovec Flegetanis je učil, da bi naj prišel z neba, imel čudežno moč, ki prinaša nesmrtnost, in bil dragulj Luciferjeve krone.

Kar mi zveni tuje in neživljenjsko. Želim osebno mistično pot, rad bi poizvedoval po eksistencialnem v lastni osebi, ki izvira iz temeljnih ravni bitja in postaja moja *vsa-resničnost*, rečem ji radikalna resnica, rad bi

pričeval to bitnost, ki se preverja v enem samem segmentu, v Ljubezni in Lépem, kar je edini in pravi odgovor na slepoto ne-ljubezni in ne-lépote.

Tipam in poizvedujem po glasu, ki prihaja globlje od glasilk, seže dlje kot zmorejo oči, in sliši zgodbe ne zgolj z ušesi ... Želel bi ostajati v tem doživljaju in obenem bil dialoški, ohranil popkovino, ki hrani lasten korpus, hkrati pa postajal *medij* do Drugega. Naj se tudi njemu zgodi kot poprej meni, ko sam pri sebi postori!, račun namenjam njemu, naj plača, saj ni zastonjske sreče.

Nemara je "gral" drugo ime za *srce*?!
Se torej podajam "vanj"?

Kaj je srce?

Organ, intuicija, čustvo?

Stanje *duha*!

Človeška bitja kot najvišje razviti organizmi med vsemi živimi bitji že od svojega počela zagotovo vedo za ta stanja, vendar se bojijo zaviti na srčne steze, strah jih je sprememb, najraje bi obstali na mestu, izrabili in opravičili sleherno zaviralno okoliščino kot razlog ne-možnosti globljega opravičila v sebi.

Namesto v sončnih pristajajo v senčnih trdnjavah, namesto v vidnem v slepoti, namesto v lépem v njegovem nasprotju.

Steza srca!

Hoditi po njej, vendar ne zapuščati svojega kraja, ljudi, sebe. Osebe in pokrajine nositi s seboj. Ne stremeti za cilji. Poti so naše rešiteljice. Ko hodimo po njih, cilje že nosimo s seboj. Ko pa hitimo za končnimi postajami, se na poteh izgubljam!

Duh je vplival na nas kot zrak, ki teče v prsni koš, kot dihanje, ki oživlja mrtvo telo.

Primer:

Poklicala me je urednica z založbe, pogovor je tekel o predstavitvi moje knjige. Povprašala me je, če bi sprejel zamisel, da bi bil dogodek kot kavarniški večer. Za kar bi naj, poleg pisca spremne besede in voditeljice pogovora, pripeljal še osebo, ki bi iz drugega zornega kota osvetlila sporočilo knjige. Zazdelo se mi je, da sem v tistem trenutku osebo, bolj znanca kot prijatelja, že kar povabil ...

Četudi se mi je vsiljeval dvom, ali ni morebiti on mene poiskal? Našel.

Poskušam razvozlati zagato.

Sled mojega Drugega je sled *hipostaze*, tako meni filozof Gorazd Kocijančič. In kaj je hipostaza? Kar je onstran logosa in izključno v nas

samih. V risu kozmične *biti* je bila torej sled za mojim Drugim (ki bi naj sodeloval na predstavitvi) že tudi moja bit oziroma želja po sreča-nju. Kako drugače razumeti dogodje sodelovanja, vnaprejšnjo odločenost za človeka, ki sem se ga le v mislih dotikal, kot z vidika univerzalnosti *bíti* v *lépem*, ki je postajala najin skupni doživljaj,

dialoškost,

že kar hkratnost.

Poudariti pa je treba, da najina na-vezanost ni pomenila tudi najine medsebojne za-vezanosti, prav nasprotno, saj sva drug ob drugem še naprej ostajala prepuščena lastnemu izkustvu življenja in iskrenemu hrepenenju po spet-zbližanjih. Za-veza je torej dialektika, ta pa predvsem dinamika, ki odgovarja, da je možno biti hkrati domá in izven njega, v sebi in zunaj sebe, bitje za sebe in za drugega. Točke do-tikanja so osišča dogajanja, kraji in časi milosti, iz katerih hotenja poganjajo v življenja. V (*sreča*)nja.

V roki držim svinčnik!

Srčno zaupam svojemu *Parzivalu*, mojemu pripovedovalcu zgodb, da mi jih narekuje ljubeče in zaupljivo – kot mi jih je obljubil –, po načelu *izbranosti, podarjenosti in poslanstvu*. Čeravno me ogovarja tudi *Ta*, ki si želi drugih in drugačnih tem, novodobnih, aktualnih, trendovskih, samozadostnih ... temnih. Ker pa jutra vstajajo iz somraka in jase izhajajo iz gostirjev, smatram njuni dialektiki kot nujni, saj edino tako izvem, da ne-lépo ni za tega del, da bi v tem ostalo.

Želim postati organski člen *Besede*, utelešenje in emanacija njenega sporočila v prostoru in času, ter jo poimenovati literatura esencialnih lepot. Odločen sem slediti svojemu ne tujemu *jeziku* in to pričakujem od svojega *Bralca*. Ostajam tudi neizprosni borec zoper že pregovorno mnenje, ki se na slehernem koraku vsiljuje, da je literatura prežeta z eksistencialnim, kot človekovo verovanje – zasebna in manj konsistentna tema, tudi manj literarna.

Vstopam v pesnitev Daneta Zajca o *črnem dečku*. “Ptice”, ki jih fant drži v roki, razpadajo v pepel in kri. To me užalosti. V nadaljevanju zgodbe pa razveseli, ko “nove ptice dečka obletijo”; spodbudi k razmisleku, slutnji, ali že sreča(nju) z novim!

Spremenjenim!

Tudi Feri Lainšček v romanu *Petelinji zajtrk* napoveduje novo ..., tako-le zapiše: “Sprva sva jo še lahko hranila z drobtinicami, kasneje pa je postajala riba velikanka, in je terjala svoje ...”

Ljubezen!

V romanu avtor prešerno napoveduje, da je do žensk čutil po svoje in se ni dal o tem tako po mehansko poučiti kot družčina avtomobilskega mojstra Gajaša,

ki bi ji naj bilo vedenje o ljubezenskih čustvih prava redkost.

“Ona: ‘Obljubi mi, da ne boš prehitro obupal ...’

On: ‘Obljubim ...’

Dotik naju je usločil in zanihal, da sva se potem izgubljala in najdevala med neko dolgo ježo proti vrhu,” zapiše avtor.

Vzpenjanje,

kot romanje na goro, bi sicer lahko nakazovalo možnost, o kateri izvemo tudi iz del ruskega filozofa in mistika Solovjova, in se izraža kot mistična ljubezen, poimenovana – “božanska ženskost”.

Vendar je vzpenjanje v *Petelinjem zajtrku* le navidezno in bežno, bolj pa zaznavno “spuščanje” – kakor v mitu, v katerem je Persefona utrgala lilijo, nakar jo je ugrabil zaljubljeni Had; da se je pod njenimi nogami odprla zemlja in je padla v njeno temačno kraljestvo.

“Položil sem obraz na njen goli trebuh ...,” nadaljuje ljubimec Dj.

Kar pomeni regresivno stališče, saj velja trebuh, ki sicer hrani svoje otroke, tudi za njihove požiralce in jih utegne obdržati na ravni, ki ovira njihov duhovni razvoj. Biološkost v človeku smemo primerjati še z njegovimi drugimi čutnimi užitki, s prekomerno konzumacijo hrane, recimo ...

Ljubezen v romanu nakazuje eros Adama in Eve, saj je na delu tudi Skušnjavec (kača),

na zahodni ali čutni svet erosa, ki postaja Lainščku erotični oltar, na katerem se “hladijo želje ljubezni verne”.

Pomisel poskušam preizkusiti na sebi. Ko ljubim zgolj na način “nagega erosa”, čutim praznino dóma, kar mi postavlja vprašanje, kako je z “ljubeznijo domá”, o njeni (ne)naseljenosti v duši. Erosa, kot telesno obliko ljubezni, ne moraliziram, saj iskanci grala želijo celosten ljubezenski doživljaj, naj se ljubijo tudi telesa, vendar na način, da se ob njih ljubijo še *duše* in zaživi ljubezen, kot pri Cirilu Zlobcu – *dvoedina*.

Poveličana. Sveta ...

V kratkih zgodbah Aleša Čara z naslovom *V okvari srečam Viktorja Viskasa*, glavnega junaka, “*ki je kadil in ob žametnem glasu Sade čakal, ali bo kaj padlo, kak komet na avto, kaka luna na hišo, kako veselje na njegovo glavo ...*”

Hud mora biti občutek, ko ni, kar bi spodbudilo k *duhovni* potrebi in zahtevi v osebi, v literaturi ter umetnosti! K *transcendenci*.

Viktor Viskas in avtor omenjenih kratkih zgodb ter ostali liki se sicer dotikajo po-notranjenih tem, tematizirajo življenjska turbulentna stanja in

vprašanja, vendar brez globinskih posegov, brez alkimije ali metalurgičnih dogajanj, kot bi želel tudi Dereck Atridgea, na način preoblikovanja "jaza", zato ostajajo osebe v Čarovih "okvarah" na površinah, zgolj in predvsem v transcendencah besed, kar je z jezikovnega in inovativnega vidika sicer literarno-teoretično všečno in zaželeno dejanje, z globljega pa ne.

Omenjeno transcenco bom zato razumel in poimenoval kot *zunanjo*.

Duhovnik Faus in neizmerna druga količina iztirjencev in soudeležencev agonije iz Čarovega romanesknega prvenca *Igra angelov in netopirjev* pa se znajdejo v razmerah – ,

kot bi bili "mrtvi".

Sporočilnost oseb v literarnem delu kaže na nekaj, kar se več ne obnovi ali povrne.

Kar je enačeno s *smrtjo*!?

Iskalcem "grala" pa pomeni smrt nekaj drugega, senco, ki izriše svetlobo življenja. Ljubezen s svojo močjo osvetljuje temno brezno smrti. Smrti ni, bi rekel tudi Kosovel.

Ljubezen premaga smrt.

Ju smemo povezati?

"Eros in Thanatos" izenačiti? Kot nasprotna tečaja uravnovesiti?

Ob smrti izreči:

"S tabo ljubi (mrtvi) gre tisto, ki meni živemu ostaja!"

V našem kontekstu bomo torej "smrt" razumeli kot priložnost na poti k novemu erosu.

Pietà ni mrtvo, ampak novo telo! Smrt naj se poroči s sabo! Za mrtve naj skrbijo mrtvi!

Živi pa za lépo, svobodno ..., smrt je seme za vnovično radost bivanja.

Za posvetitev ljubezni! Ko se slepota ne-ljubezni preobrača v njeno lepoto, ki dobiva pomen in dodano vrednost – in se nam dogodi,

kakor kemijskemu elementu cinobru, ki z zaporednimi kalcinacijami "odmre", vendar doseže sprostitve živega srebra. Vznikne nova ljubezen, ob njej pa se kot vselej pojavi tudi dvom, ali se pridobljeno morebiti ne bo spet prevesilo v "slepoto" in bo za zagon lepote potreben vnovičen preboj!

Tudi v francoskem taroku z začetka 18. stoletja se karta ne imenuje obešenec, pač pa previdnost, ko roke obešenca rišejo nekakšen križ na trikotniku, alkimistično znamenje, ki nakazuje nov začetek. Vrv daje vtis majhnih peruti in se ne ovija okoli telesa, zato se smemo vprašati, ali (samo)morilca sploh zateguje?

V človeku se namreč venomer nakazujejo možnosti in potrebe po izstopih iz enih vzorcev in po vstopih v druge, ker se ob njih ali prav zaradi njih ponujajo nove (drugačne) bivanjske možnosti in priložnosti.

Ob smrti (starih) Besed se porodijo nove in zbežijo do "lepot duš", nato pa se povzpnejo, kakor pri Plotinu, do vzroka "teh lepot", in če je še kaj pred tem, se vzpnejo tudi do tistega, ki je samo po sebi lépo.

To je emanacija lépega v *Besedo!*

Govorim o operaciji,

ki kot dleto deluje na snov, ali kot vode, ki napolnjujejo dolino, da postajajo Besede njihov glasnik.

Zaradi medsebojnih substitucijskih principov jezik prestopa na višjo, duhovno raven,

na način, da se med poprejšnjim in prihajajočim razpreda zaveza, katere simbol je

žrtev;

in postane povišano, kar je bilo prvotno zadržano, saj se je bilo za dosego svojega cilja pripravljeno –

darovati.

Besede, ki so gradile strašno, slastno, nevarno in uničevalno, so se razsule, da bi spet začele znova, v sebi odkrivale daljne (bližnje) zvezde severnice, smisel lepot, ki simbolizirajo vzhode, jutra in pomladi. Neki pa se že bojijo, da so odpotovale v mistični in pobožni svet! Le temne obleke so slekle in se oblačile v svetle. "Odmrle" v starem, ko so se reševale iz minulega ...; bile na begu pred samimi seboj, v histeričnem besu, v bolezni treple do poslednjih kit svojih biti, postale razgaljene, neoborožene in majhne, zamaknjene, nervozne ...

Zabredle so v *Muk*, v esejistični zapis Iztoka Geistra, kjer so si kot vode, po načelu množenja in povečanja toka, vznemirljivo tesno utirale pot skozi stisnjene ustnice.

Doklej?

Dokler ovira v Muku (v osebi) ni popustila in so se Besede, kot vode, zaradi odlomka čelne kosti na svoji življenjski poti spet zlile čez slap – in potlej zmogle teči naprej ...

Kakor svetopisemski Job (Job 35) končno usmerile " *pogled vase*".

Ko sem sam s seboj, sem v svojem *Božjem*, me poučujejo mistiki. Če teza drži, me takrat z glasom, ki prihaja iz moje duše, nagovarja *transcendentno*.

Klic!

Emmanuel Levinas ga postavlja pred lastno spoznanje biti, govori pa o klicanju, ki prihaja od drugega človeka, nanj bi se moral slehernik, ki z njim so-biva brezpogojno odzivati. Podobno razmišlja teolog in filozof Edvard Kovač v eseju *Kaj nam je prineslo 20. stoletje*, ko smatra

prvoosebno kreaturo, v našem primeru sebstvo ali "gral", za namišljeno veličino 20. stoletja, ki so jo natrosile najrazličnejše ideologije; ob vsaki naj bi bil človek obsojen na svoj monolog.

Oba sporočata, da človek v vasezazrtosti pozablja na bližnjega, na njegove potrebe in klice, zato kot rešitev ponujata "pogled" k drugemu. Kar pa že spada v konfesionalne oblike verovanja in ni pristna osebna vera, saj je "pogled tako verujočega" usmerjen izven sebe, drugam in do drugega. Resnici na ljubo pelje tak scenarij v versko prakso, ko Bog postaja "mašilec lukenj ali molzna krava" ...

Šele "sebstvo" postavlja prave temelje za izkustveno verovanje, je drugo ime za naš "gral", za "Ariadnino" rešitveno nit v človeku, in služi še kot kriterij za globinsko stanje v literaturi.

... A se obrat k drugemu tudi v našem primeru zgodi, vendar za razliko od Kovača in Levinasa skozi soočanje s samim seboj, kar je namen iskalcev "grala",

saj za-sebno, recimo izkustveno, ni hotelo ostati v lastnem užitku, temveč je želelo v prisotnost vsega in vseh.

Postali smo kot bukev, ki se družijo z belkasto bekico in z veliko koprivo, ali kakor viba, katere smer se ne zaustavlja, temveč preusmerja, na drugih mestih prebudi dogodke, bistveno vezane na človekovo transcendenčno naravo.

Dosegli smo nekaj, o čemer nismo zavestno razmišljali niti ni prvenstvena naloga literature, da bi namreč Drugega (v našem primeru Bralca) postavljali tik ob spoznanje lastne biti.

To je zagotovo do neke mere transracionalno, nekaj, za kar ni popolnega umskega zagotovila, vendar ni iracionalno; izhaja pa iz aktivnega odnosa med soudeleženi, ne pasivnega, kot v primeru Levinasa in Kovača.

Z duhom in telesom sva, recimo jaz, pisatelj, in moj Drugi, bralec, usmerjala ne-dejavno v kreativno, zunanje v notranje, notranje pa po potrebi spet v zunanje, ne-popolno v popolno in vsak pri sebi ustvarjala presežke,

ki so naju tako na osebni nivoju kot v literaturi ter umetnosti osvobajali sleherne ideologizacije in moralno-etičnih nauk.

Odpravljali meje jeziku,

spraševali o svojem, ne se zanimali za drugega,

četudi so z njim bivali in ob njem ustvarjali zgodbe.

Biti v medsebojnosti in drugosti je torej temeljna usmeritev iskalcev "grala", pomeni pa biti z *vsemi*, vendar ne ostati njihov.

Taki odnosi so dialogi največje čistosti, čisti blagoslov v življenju, tak eter bivanja, ki se preverja v Lépem in je izven vseh vnaprejšnjih družbenih okvirov in norm.

Kar najbolje ponazarja simbolika potapljača, avtorja dejanja. Tistemu, ki rečnega dna še ni raziskal, je vedenje o drugem, ne-svojem dogodku le v oporo, predvsem v spodbudo, da tudi on, kot prej tisti, ki je že zmogel, dospe do rečnega dna – v sebi. Do svoje zgodbe.

Ko bi tako živeli, tako ljubili, pisali, brali, tako komunicirali, se družili, drugi z drugimi *so-bivali*, bi bili žive priče mediju esencialnih resnic (lepote, ljubezni ...) in bi nenehno hrepeneli po novih sreča(njih), ki odkrivajo veselje življenjske in literarne medsebojnosti.

Besede –,

(po)iskal sem vas! Ali pa ste ve mene našle? Ko sem stopal v nižine svojega jaza, sebe ogovarjal in ob tem ustvarjal pogoje za naveze in zaveze – ki so segle do bližnjih in daljnih oseb, družin, narodov in kultur –, da bi vsi postali del novih doživetij in bi temu rekli – *lépi svet resničnosti in literarnosti*.

Naj ob koncu razkrijem še, kakšen je moj odnos s Claudiem Magrisom, ki mu za literarno dobro šteje globinsko stanje v osebi in umetnosti; meni pa je to “gral”. Oba sva bila zagovornika iste univerzalne resnice (o lépem), vendar sva jo obdelovala na samo-svoj način, zato sva tudi midva ostajala v medsebojni “ločenosti”. Ob (drugi) misli sva ustvarjala vsak *svojo* misel in bila kot *spiritus agens*, ki svoj ponotranjeni izplen preliva v Besedo,

ta pa skozi *transcendenco jezika* postaja duhovno-literarni medij za spet novega “sodelavca”, avtorja nove (za)misli ...

Pripis:

V spisu sem poskušal tudi z inovativnimi esejističnimi orodji, ki odstopajo od okvirov klasičnega eseja – kot si je to želela Cynthia Ozick, ameriška literatka in esejistka –,

z namenom, da bi postal esej predvsem “stvar domišljije”, igriv polet svobodnega duha,

manj učen tudi manj prozaičen socio-političen spis, ki nemalokrat spominja na publicistični članek.

In čeprav pisan v prozi, naj bi bil tudi bolj poetičen!